

כלי יקר

גיליון 78 שנה ב' ה'תש"פ

פרשת צו - שבת הגדול

דבר המערכת

כפי אשר רואות עיניכם, גיליון זה הורחב מאד לכבוד 'שבת הגדול', ולראשונה הבאנו את מאמרו הנפלא של רבנו ז"ע המבאר באור חדש את מהותה וגדלותה של שבת זו 'שבת הגדול'.

בשלושה עמודים ראשונים - הבאנו מדברי רבנו ז"ע על פרשת צו.

בתשעה עמודים שלאחר מכן - הבאנו את דברי רבנו ז"ע במהותה וגדלותה של שבת הגדול.

ולאחר מכן הבאנו את דברי רבנו ז"ע רמז מפרשת צו להלכות הפסח.

עמל רב הושקע בגיליון זה, על מנת שיצא מפואר ונפלא, ואמנם בתחילה עלו קשיים רבים אשר כמעט ומנעו את הוצאת עלון זה, אך תודתנו נתונה למספר מקוראי העלון אשר נדבה רוחם בנפש חפצה, לתרום הוצאת עלון זה, ועל ידי כך זוכה העולם הרוחני לאור יקרות גדול ונפלא.

הננו שבים ומוזכרים כי ניתן עדין לתרום לקמחא דפסחא, המחולק על ידי מורנו הרב שליט"א לעמלי תורה בקדושה וטהרה.

בעקבות נגיף הקורונה, והקושי הכלכלי שנוצר למשפחות מרובות, קיבלנו פניות רבות ממשפחות הנזקקות לעזרה, ואני פונים שוב בבקשה לסייע בעדנו בחלוקה חשובה זו.

[לתרומות כעת](#) [בלחיצה כאן תועברו לאתר נדריים פלוס לתרומה]

ולבחור מתוך הרשימה 'עלון כלי יקר'.

כמו כן ניתן לפנות למייל המערכת [לחץ כאן](#) בברכת פסח כשר ושמח

זכות העלון

לכבוד אוהב התורה ולומדיה, ואף הוא צורבא מרבנן

ר' יצחק בן חנה מינה שיחי'

יזכה בקרוב ממש למצוא את זיווגו ההגון לו,

ולבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה,

ולרוב שפע והצלחה

בבחינת בכל מכל כל ברוחניות ובגשמיות

הקרבת עולה - בזמן הגלות

'זאת תורת העולה הוא העולה' [ויקרא ו.ב]

מבאר רבנו ז"ע כי 'היא העולה' מיותר לגמרי, והסכימו המפרשים שבא להודיע כי כל העוסק בתורת עולה, כאילו הקריב עולה. [עיין מנחות ק"ג] ועל זה אמר 'זאת תורת העולה' היינו העוסק בתורת עולה, 'הוא העולה' זה טוב כמו הקרבת העולה עצמה. וכתוב 'הוא העולה' היינו הספר תורה שהוא לשון זכר, ואנחנו קוראים 'היא העולה' כי תורה לשון נקבה.

ויש אומרים ש'הוא עולה' היינו שנחשב לו עסק התורה שנקראת 'תושיה' [סנהדרין כ"ג] 'שמתשת כחו של אדם', והרי הוא כאילו הקריב עצמו לעולה.

ואל יחשוב האדם שעסק התורה דומה להקרבת קרבן עולה על דבר העברה, שהרי באמת אין כאן לא מוקד אש ולא מזבח על כן אמרה התורה 'על מוקדה על המזבח', כי אש התורה אשר בקרבו דומה לאש המזבח.

והודיע לנו הכתוב שזמן העולה 'כל הלילה עד הבוקר', ולכאורה 'עד הבוקר' מיותר הוא, אלא ללמד את העם על צד הרמז, שכמו שזמן העולה הוא 'כל הלילה עד הבוקר', כך הזמן המוכן לזה שהעוסק בתורת עולה דומה כאילו הקריב קרבן עולה, הוא בזמן 'הלילה' היינו הגלות, שנמשל ללילה, שאז צריכים ישראל לשלם פרים שפתותיהם. ועד הבוקר' ולא עד בכלל, כי בזמן שיעלה בוקרן של ישראל, אז יעלו על מזבח ה' פרים ממש, ולא רק 'תורת פרים'.

כמו שנאמר [תהלים נ"א, יז] 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', ומתי אני מבקש שתקבל את ניב שפתי, [שם, יח] 'כי לא תחפץ זבח', רצה לומר כי יהיה זמן שלא תחפוץ זבח, ועל אותו הזמן אני מבקש שתקבל ארשת שפתי במקום הקרבן, כי על ידי עסק הקרבנות יבא האדם לידי רוח נשברה, וזהו שאמר [שם, יט] 'זבחי אלהים רוח נשברה, לא נשבר ונדכה אלהים לא תבזה'. ומדקאמר 'לא תבזה' שמע מינה שעסק הקרבן עצמו נבחר לה' יותר מן העוסק בתורת העולה, ומה שאמר 'זאת תורת העולה הוא העולה' היינו דווקא 'כל הלילה' כלומר בגלות, כאשר אין זבח ומנחה. וזהו שאמר [שם, כ-כ"א] 'היטיבה ברצונך את ציון וגו'', אז תחפוץ זבחי צדק אז יעלו על מזבחך פרים'.

המשך בעמוד הבא

המשך - הקרבת עולה - בזמן הגלות

ויתכן לומר שעל זה נאמר [ירמיהו, כג] 'עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר', דהיינו שהנביא מוכיחם שיבואו בית ה' בעולות ושלמים, שהבשר נאכל לבעלים, ולא יסבבו את חורבן הבית וביטול הקרבנות. ואל תשענו על משענת קנה רצוף אהבה, לומר שאתם יכולים לפטור עצמכם מן הקרבנות על ידי דברי עולה וזבח, היינו שיח שפתותינו, על זה עונה להם הנביא [שם, כג] 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח', דווקא על הדברים של עולה וזבח לא צויתי ביום גאולת מצרים, כי זה בוקרן של ישראל, והכתוב שאומר 'זאת תורת העולה' דווקא 'כל הלילה' היינו בזמן הגלות. 'ואש המזבח תוקד בו', היינו אש התורה, כי אש התורה שורפת כל מחשבה רעה וכל הבהמויות שבו.

ועל צד הרמז שהזכיר חשכת הגלות שנמשל ללילה, ובעצם הזמן ההוא ממרום שלח ה' אש ביעקב, ויש לחוש פן חס ושלום מנפש ועד בשר יכלה, ואיה הבקר אשר אמר, על כן אמר שאש של מעלה שורף ואינו מכלה, כי אש המזבח תוקד בו בישראל, כי כל אש שלמעלה כך טבעו ששורף ואינו מכלה, ואש המזבח יוכיח, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל [חגיגה כו.] 'פושעי ישראל אין אש של גיהנם שולט בהם, קל וחומר ממזבח הזהב שלא היה עליו כי אם כעובי דינר זהב ולא נשרף, קל וחומר אלו שמלאים מצות כרימון'. ומסיק בתנחומא [שמות טו.] שאש של מעלה כך טבעו ששורף ואינו מכלה, וראיה מן אש דסנה, כי הסנה איננו אכל,

וזה לימוד נפלא על מה שאמר [איכה א, יג] 'ממרום שלח ה' אש', לומר לך 'אשיו משום חציו' [בבא קמא כב.], כי חציו כליה וישראל אין כלים [סוטה טו.], כך אשיו אשר שלח ה' ממרום הוא ולא יבער במ לכלותם, אלא אש הדומה לאש המזבח תוקד בו עד הבקר עד שיעלה בוקרן של ישראל.

ומה שאמרנו 'כל הלילה עד הבקר רמז לזמן הגלות', פירוש זה מוכרח מן המדרש שמסיק בילקוט שמעוני [רמז תעט] 'זאת תורת העולה אמר רבי אבא בר יודן משל למלך שכבדו אוהבו בחבית של יין וכלכלה של תאנים, אמר לו המלך זו היא דורון, אמר ליה אדוני המלך לפי שעה כבדתך, אבל כשתכנס לפלטיין אתה יודע כמה אני מכבדך, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה 'זאת תורת העולה הוא העולה' בתמיה, אמר לפניו רבונו של עולם לפי שעה הקרבתי אותה, אבל כשתטיב ברצונך את ציון ותבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל'.

וקשה על מדרש זה, היכן רמז בפסוק תשובה זו, כי הקושיא כאן והתשובה בספר תהלים [נא, כ-כא], אלא ודאי שבעל מדרש זה סמך על יתור 'עד הבקר' הנאמר כאן, ודרש שמושה השיב להקדוש ברוך הוא דווקא כל הלילה בעולם הזה הנמשל ללילה תקבל זה, ו'עד הבקר' לזמן הגאולה כשיעלה בוקרן של ישראל דהיינו כשתטיב ברצונך את ציון ולא עד בכלל, כי אז תחפוץ זבחי צדק, ונקט אגב שטפיה לשון הפסוק שבתהלים, אבל כל תשובה זו הוציא מן יתור 'עד הבקר',

וכונת המאמר הוא שהעולה של העולם הזה באה על חטא ההרהור [ירושלמי שבעות א, טו], וכי זה כיבוד ודורון, כי אין כבוד לה' שיחטא ויביא קרבן, כי יותר היה טוב שלא יחטא ולא יביא קרבן, כי קרבן זה אינו דורון כלל אלא תשלום החטא, וכי מכבדים את המלך בתשלום חובו, ועל כן הביא משל מן התאנים ויין, לפי שנאמר [הושע טו.] 'כענבים במדבר מצאתי ישראל כבכורה בתאנה', כי במדבר היו ישראל חוטאים ורעים מתוכם ומברם, כמו שיתבאר בעזרת השם בפסוק [במדבר יא, ד.] 'והאספסוף אשר בקרב התאוות תאוה' עיין שם, וזוה המשילם לענבים שנראין יפים מבחוץ ובתוכם פסולת וגרעינין, והתאנים יש להם עוקץ מבחוץ, כדמסיק בילקוט שמעוני פרשת לך לך [רמז פ] בענין המילה, מה התאנה אין בה פסולת כי אם עוקצה וכו',

והיין הוא אחר הסרת הפסולת שמתוכו, וכלכלה של תאנים הוא אחר שחתכו העוקצין, והמשיל אליהם הקרבנות המכפרים בעד חטא המעשה והרהור שמבית ומחוץ, ובאה התשובה על זה כל הלילה בעולם הזה, בעוד היות האדם מסובך בחשכת חומר או אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, דוקא כל זמן היותו בארץ מחובר בחלק הארצי החומרי שבו, אמנם כשיעלה בקר הגאולה אז יוסר לב האבן מקרב ישראל, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל, לא עולה על חטאת אלא שלמים ועולת נדבה הבאים דרך צדקה ודורון, אז יעלו לרצון פרים הבאים דרך צדקה ודורון, וזה פירוש יקר.

לעילוי נשמת

צדיק יסוד עולם, הגאון הקדוש
רבי אלחנן יוסף בן רבי שמואל הערצמאן ז"ע
מחשובי תלמידי ישיבת מיר
בצוואתו כתב שישתדל עבור המתפללים לעילוי נשמתו
נלב"ע יא' בניסו תשס"ט

זכות העלון

לרפואת
האשה הצדקנית,
הזקוקה לרחמי שמים מרובים
מרת אילה בת נחמה לרפואה שלמה
בתוך שאר חולי ישראל.

העוסק בתורה - כמקריב קרבן

‘וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה’ [ויקרא ז, יא]

לא נאמר ‘אשר יקריב לה’ בכל הקרבנות, כי אם בקרבן שלמים אשר בלי עוון ירוצון, לפי שהם קרובים אל ה’ יותר מכל הקרבנות הבאים על החטא, ומטעם זה כתיב בסמוך [ז, כט-ל] ‘המקריב את זבח שלמיו לה’, יביא את קרבנו לה’, ידיו תביאנה את אשי ה’, הזכיר בכלם לה’, כי באלה חפצתי נאם ה’.

והבט ימין וראה שלא הזכיר בשום קרבן שהבעל מביא בידיו חלק של גבוה, כי אם בשלמים אמר ‘ידיו תביאנה’, לפי שכל מי שיש לו כעס מן המלך ורוצה לכפר ולקנח את רוגזו, הוא שולח לו המנחה לפניו על ידי שליח, כמו שנאמר אצל יעקב [בראשית לב, כ] ‘אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני, ואחרי כן אראה פניו’, אבל המביא למלך מתנה, אז הוא מביא בעצמו ולא על ידי שליח. וזה ההבדל בין חטאת ואשם הבאים על חטא המעשה, והעולה הבאה על חטא ההרהור, ובין השלמים. כי אותן הקרבנות הבאים להסיר את כעסו של הקדוש ברוך הוא אינו דין שיביא הוא בעצמו הקרבן, כי נראה כחוצפה כלפי שמיא, ולפיכך הוא משלחם על ידי שליח. אבל השלמים שהם דורון ומתנה למלך השם יתברך, ‘ידיו תביאנה’.

ועל צד הרמזו יתכן לפרש ה’ פעמים ‘זאת תורת’ שנאמרו בפרשה זו. כנגד חמשה חומשי תורה, שהעוסק בהם כאילו הקריב חמשה מיני קרבנות אלו. עולה, מנחה, חטאת, אשם ושלמים, אבל המילואים לא היו כי אם לשעה ולא לדורות. וכעין זה מצינו בפרשת מצורע, שנאמר שם ה’ פעמים ‘זאת תורת’, והוא על פי מה שאמרו רבותינו ז”ל [ערכין טו:] ‘מאי תקנתיה של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה’, ואם כן התורה מצלת מן לשון הרע המסבב חמשה מיני צרעת, והעוסק בחמשה חומשי תורה ניצול מהם.

ועיין בעקידה [שער סב] שפירש שבכל ספר נזכר עונש חטא לשון הרע. וכך גם בקרבנות אלו העוסק בחמשה ספרים אלו דומה כאילו הקריב חמשה מיני קרבנות אלו.

כי העוסק בספר בראשית – דומה כאילו הקריב עולה. והוא ‘זאת תורת העולה’, כי בו מבואר תורת העולה, כי הבל הקריב עולה מבכורות צאנו [בראשית ד, ה], וכן בנח כתיב [שם ה, כ] ‘זיעל עולות’, וכן אברהם [שם כב, יג] ‘זיקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו’. וכן ביעקב כתיב [שם מו, א] ‘ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק’.

והעוסק בספר שמות – כאילו הקריב מנחה. כי כל המנחות באות מצה, ובספר שמות מבואר כל דיני המצה והוראתה וצירופה לקרבן פסח שנאכל על מצות, וכתיב [שמות לד, כה] ‘לא תשחט על חמץ דם זבחי’.

והעוסק בספר ויקרא – כאילו הקריב חטאת. אף על פי שכל הקרבנות מבוארים בספר זה, מכל מקום עיקר הספר ‘תורת החטאת’ הוא, כי אחר שחטאו ישראל בעגל, אשר הוא היה התחלה לכל חטאת ולכל עון, נתן ה’ מקום לחוטאים שיכלו לבוא לידי כפרה על ידי הקרבן, ואגב זה נזכרו כל הקרבנות שיש בכלם צד חטא, חוץ מן השלמים.

והעוסק בספר במדבר – כאילו הקריב אשם. כי בו נאמר [במדבר ה, י] כל תורת האשם, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ואשמה הנפש ההוא וגו’, ואף על פי שכבר נאמר דיני האדם בפרשת ויקרא [ה, יד] מכל מקום נשנית שם לדבר שנתחדש בו, כמו שפירש רש”י שם, ואם כן על ידי לימוד הפרשה עם הדבר שנתחדש בו, נגמר כל תורת האדם.

והעוסק בספר דברים – כאילו הקריב שלמים. כי בפרשת כי תבוא [ד, יג] נאמר ‘וזבחת שלמים ואכלת שם וגו’, וכן בפרשת ראה [שם יב, כ] נאמרו כל דיני השלמים קדשים קלים, ‘ודם זבחיך ישפך על מזבח ה’ אלהיך והבשר תאכל’, ושם נגמרו דיני השלמים מחמת כמה דברים שנתחדשו בהם.

מעות חטים

בעקבות נגיף הקורונה, והקושי הכלכלי שנוצר למשפחות מרובות מבני התורה עמלי תורה בקדושה וטהרה, פנו למערכת העלון משפחות נפלאות הזקוקות לסיוע כלכלי לחג. אנא על תעמדו מנגד.

[לתרומות כעת](#) [בלחיצה כאן תועברו לאתר נדרים פלוס לתרומה]

כמו כן ניתן לפנות למייל המערכת [לחץ כאן](#)

ביאור נפלא במהות שבת הגדול

טעם שבת הגדול בפרשות צו או מצורע או אחרי מות

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, לפי שהיא מצוה ראשונה שנצטוו עליה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית אלא כח מעשיו הגיד לעמו וכו' [רש"י בראשית א, א]

אם אמת נכון הדבר שגדול המצווה ועושה ממני שאינו מצווה ועושה' [בבא קמא לח.], ומוציא שם רע מגדיל עוונות כנגד שלשה ראשי עבירות [ערכין טו.], וגדול קורת רוח שעה אחת בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה [אבות ד, יז.], בדרך זה יתבאר לנו מה טעם היותר ראוי להתחיל התורה בפרשת 'החודש הזה', ואיך יתורץ השאלה באומרו 'כח מעשיו הגיד וכו', וטעם שחל שבת הגדול דווקא או במצורע במעוברת או באחרי מות בשנת ה"ש או ה"ח מעוברת.

תכלית האדם השלם – דביקות אלוהית

הקדמת ענין זה לא נפלאות היא ולא רחוקה, שתכלית האדם השלם הוא הדביקות האלהי, כי זה כל האדם השלם, הזוכה למדריגה זו שתדבק נפשו בסיבה ראשונה יתברך בעולם הנצחי, באכלו בעולם הזה מעין הדעת התורני, ואכל וחי לעולם בסיבת הדביקות ההוא, כדבר אומרם [דברים ד, ד.] 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום', כי הקדוש ברוך הוא נקרא 'מקור חיים' כמו שנאמר [תהלים לו, ז.] 'כי עמך מקור חיים וגו', והזוכה לידבק במקור החיים כיון שעלה שוב לא ירד, לא יראה שחת לעולם, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם, אך שאין האדם זוכה לדביקות זה בחייו, מצד החומר הכרוך בו, וכמו שנאמר [שמות לג, כ.] 'כי לא יראני האדם וחי', ודרשו רבותינו ז"ל [ספרי בהעלותך יב, ג.] 'אבל רואה הוא אחר מיתתו'.

רק האדם הנברא יכול להגיע לדביקות אלוהית

ואף גם זאת לא יזכה שום נמצא לדביקות זה, זולת האיש הנברא בצלם אלהים ודמות פנימי להבין ולהשכיל, והוא סיבת הדביקות המשכיל במושכל, ויתרון זה בא לאדם מצד הלשון, כי מותר האדם אין זולת הנפש המשכלת שקראוה נפש המדברת, וכן הוא אומר [בראשית ב, ז.] 'ויהי האדם לנפש חיה וגו', ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', ואם כן הדיבור הוא היתרון שיש לאדם על כל הבעלי חיים, כי הדיבור החיוני הוא שלוחו של הדיבור הפנימי הלבבי, כי הלב חורש וחושב, והלשון שלוחו יצא לחוץ ידבר את אשר עם לבבו, כמו שנאמר [תהלים מה, ב.] 'רחש לבי דבר טוב, אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר'.

הלשון קולמוס הלב

מכאן ראייה ברורה שהלשון הוא קולמוס הלב, ואחר שהוכח שהלשון הוא בעצם היתרון שיש לאדם על כל הבעלי חיים זולתו, אם כן הלשון צריך שמירה ביותר מכל האברים, וכן הלב מקור הדיבור הפנימי, כמו שנאמר [משלי ד, כג.] 'מכל משמר נצור לבי, כי ממנו תוצאות חיים' וכתב [תהלים לד, ג.] 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע וגו'. אם כן לא מצינו שמירה לכל האברים כי אם הלב והלשון, וזה לפי שהשחתת היסוד והמקור הוא השחתת כל הבנין שעליו, כי כשתכרות ענפי האילן, כל זמן ששורש גזעו קיים בארץ יש תקוה כי יחליף יונקתו, האמנם אם יעקר שרשו וגזעו, יפלו גם הענפים, ובדרך זה אמרו רבותינו ז"ל [עבודה זרה מה.]: 'העוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה', כי אם לא יעקור השורש פורה ראש ולענה, יש לחוש שיחזרו לצמוח הענפים הנכרתים, כמו כן בהשחתת הלב והלשון, הדבר העצמותי שבו ולא בזולתו תלוי יתרון שלימות הצלחת האדם, נשחת המקור ונפסד מכל וכל, ובדרך זה אמרו רבותינו ז"ל [יומא כט.]: 'הרהורי עבירה קשים מעבירה' כי הוא חוטא ומשחית עצם יתרונו, דהיינו כח המחשבי הלבבי דיבור פנימי, וכן החמירו בחטא הלשון, עד שאמרו הלשון הרע מגדיל עונות כנגד שלשה ראשי עבירות, והם עבודה זרה, וגילוי עריות ושפיכות דמים.

שלשה דברים לשלמות האדם

נמצא אתה אומר להצעה זו שיתרון האדם ויתד שבו תלוי כל שלימות הצלחתו הם שלשה דברים עצמיים צריכים להיות לזכרון תמיד בעיני כל משכיל.

הראשון הוא שיהיה לזכרון נגד עיניו תמיד מה שאמרו רבותינו ז"ל [בבא קמא לח.]: 'גדול המצוה ועושה ממני שאינו מצווה ועושה', כי לא יוכל לראות פני יחו הדרת שכינהו יתברך כי אם מפאת שמירת המצות שבתורה, ומצד שמירת המצות יזכה לאותו שלימות הנצחי ודביקות השכינה לאחר המות כאמור.

השני הוא שיהיה לזכרון בין עיניו תמיד, מה שאמרו רבותינו ז"ל [ערכין טו.]: 'שלשון הרע מגדיל עונות כנגד שלשה ראשי עבירות וכו', ובסיבה זו ינצור לשונו מרע באופן שלא יפסיד הדבר, שעיקר שלימות הצלחתו תלוי בו, וזה הלשון כאמור.

המשך בעמוד הבא

השלישי הוא שיזכור מה שאמרו רבותינו ז"ל [אבות ד, יז] 'יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה', כי בזכירה זו יתאוו לאותו אור הנצחי וימאס בחמדות העולם הזה.

שלושה אלו מרומזים בפרשות צו – מצורע – אחרי מות

ושלושה ענינים אילו נרמזו בשלושה פרשיות אלו, צו, מצורע, אחרי מות, ובתואר שבת הגדול, וזה כי כל השבתות נקראו סתם שבת אך בשבת זה ניתוסף תואר 'גדול', ונקרא בשם 'שבת הגדול', וכל הפרשיות נקראו 'סתם פרשה', אך התואר של פרשה זו הוא 'צו', וכשתצטרף תואר השבת לתואר הפרשה, תמצא 'גדול צו', וזה הוראה כי גדול המצווה ועושה וכו', וכן בפרשה זו נרמז כל הענין באר היטב, שגדול המצווה ועושה, כמו שיבא ביאורו בסמוך.

ובצירוף 'גדול' למצורע, יהיה נרמז מה שאמרו רבותינו ז"ל, [ערכין טו:] 'לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלושה ראשי עבירות וכו', וזהו 'גדול מצורע', היינו מוציא רע, כי כל הפרשה מיוסדת על ענין חטא הלשון כמו שיתבאר.

ובצירוף גדול ל'אחרי מות', יהיה נרמז מה שאמרו רבותינו ז"ל, 'יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא', והיינו 'גדול אחרי מות' מן העולם הזה, וכל הענין נרמז בהמשך הפרשה של אחרי מות שיבא ביאורו בסמוך.

שבת הגדול כולל שלושתם

בכך ראיתי לחלק שלושה זכירות אילו השייכים לכל פרשה ופרשה בפני עצמה, עד אשר כל פרשה משלש פרשיות אלו תכלול ענין אחד מאלו, ושבת הגדול יכלול שלשתן, ובזה יבא על נכון מה שמצינו שאין שבת זה חל כי אם באחד מן שלושה פרשיות אלו.

לפרשת צו, כבר אמרנו שתואר 'גדול' לצו, יורה על מה שאמרו רבותינו ז"ל 'גדול המצווה ועושה וכו',

שבת הגדול – בו נכנסו ישראל למצות

וזה מצינו שבשבת זה נעשו ישראל מצווים ועושים, וכן כתב אבן הירחי שלכך נקרא 'שבת הגדול' שבו נכנסו ישראל למצות, ועל זה הדרך אמר ר' יצחק 'לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהוא מצוה ראשונה שנצטוו עליה ישראל וכו', וכן מצינו כל הענין הזה נרמז באר היטב בפרשת צו, על דרך המדרש [ויקרא ז, ד] 'זוה לשונו: זאת תורת העולה - משל למלך שהיו לו שני מגיסים, בשל לו האחד תבשיל, אתא ואכלו והיה ערב לו, ועשה השני תבשיל ואכלו וערב לו, ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו יותר, אלא ממה שהוא מצוה את השני ואומר לו כתבשיל הזה תעשה לי, אנו יודעים שהשני ערב לו יותר. כך הקריב נח קרבן והיה ערב להקדוש ברוך הוא, שנאמר [בראשית ח, כא] וירח ה' את ריח הניחוח, והקריבו ישראל קרבן, שנאמר [במדבר כה, ב] 'תשמרו להקריב לי במועדו', והיה ערב להקדוש ברוך הוא, ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו ביותר, אלא במה שהוא מצוה למשה ואומר 'זאת תורת העולה היא העולה', אנו יודעים ששל ישראל הוא ערב ביותר, הדא הוא דכתיב [מלאכי ג, ד] 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות'. כימי עולם, כימי משה. וכשנים קדמוניות, כימי שלמה. דבר אחר כימי עולם, כימי נח, שנאמר [ישעיה נד, ט] כי מי נח זאת לי', וכשנים קדמוניות, כימי הבל, שלא היתה עבודה זרה בעולם'. עד כאן.

ויש לדקדק במדרש זה שהנמשל אינו מתייחס אל המשל, כי בתבשילים נוכל לומר שתבשיל אחד יותר טוב, מועיל וערב מזולתו, אך בקרבנות אילו למה השני ערב יותר מן הראשון, ומה יתרון נמצא בו, ועוד שאם הונח שמצד שצוה לשני עשה לי כתבשיל הזה השני ערב לו, אם כן למה הוצרך להביא ראייה מפסוק 'צו את אהרן וגו' הלא גם בפסוק 'תשמרו להקריב לי במועדו' נאמר לשון 'צו', ואם כן מאחר שהזכיר לשון צו גם בפסוק 'תשמרו להקריב וגו', אם כן בזה אנו יודעין שהשני ערב לו, ולמה הוצרך להביא הראיה מפסוק 'צו את אהרן', ומה היה חסר בפסוק 'תשמרו וגו' אחר שהזכיר גם שם לשון 'צו', ועוד שאומרו 'דבר אחר כימי עולם כימי נח וכו', נראה שחולק על הפירוש הראשון, ובא להורות שקרבנו של נח ערב יותר, ואם כן במאי פליגי.

צו – זירו מיד ולדורות – מפני מה?

על כן נראה לפרש מאמר זה, על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל [תורת כהנים סוף פרשת אמור, ועיין רש"י ריש פרשת צו] 'צו את אהרן וגו', אין צו אלא זירו מיד ולדורות, ויש לדקדק לה מצוה זו צריכה זירו יותר מזולתו, ועוד שאמרו 'מיד' נראה שהוא אך למות, שהיה לו לומר 'זירו ולדורות'.

גדול המצווה או גדול שאינו מצווה?

על כן ליבי אומר לי שמאמר זה בתוך הבאים ממאמרם ז"ל 'גדול המצווה ועושה וכו', כדאמר רב יוסף בפרק קמא דקידושין [לא], 'מריש הוה אמינא מאן דאמר לי סומא פטור מן המצות עבידנא ליה יומא טבא, דלא מפקדנא ועבידנא, השתא דשמיע לי להא דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי שאין הלכה כרבי יוחנן עבידנא ליה יומא טבא'.

המשך בעמוד הבא

ההבדל שבין עובד מאהבה לעובד מיראה

הנך רואה ומשם תוכל להבין שיש פנים לכאן ולכאן, כי מתחילה נטה לומר שהבלתי מצווה גדול מן המצווה, ואחר כך חזר ונטה לדעת רבי חנינא שהמצווה גדול. כי לפום ריהטא יראה שהבלתי מצווה גדול מן המצווה, כי זהו בעצם ההבדל שבין העובד ה' מאהבה ובין העובד מיראת העונש, כי הבלתי מצווה בוודאי עובד מאהבה, כי מאחר שאינו מצווה אם כן אינו ראוי לעונש אם לא יעשה, ואם כן אין מקום אצלו לעבוד מיראת העונש, וכבר נודע בשערים ההבדל שבין העובד מאהבה לעובד מיראה, כי העובד מאהבה כל ישעו וחפצו לדבק בקונו, כי כבר אמרנו שהדביקות האלהים הוא תכלית השלום, ותל שהכל פונין אל תכלית זה, מה שאין כן בעובד מיראה שאין לו חפץ בשום דביקות, כנודע מטבע של הירא, כי בנוהג שבעולם שהירא מן המלך הוא מתרחק ממנו בכל יכלתו, ואוהבו משתדל לקרב אליו.

יראת השם משותפת עם אהבת השם

ומטעם זה נאמר ביראת השם [דברים י, ג] 'את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק', הזכיר הדביקות אצל היראה, לפי שדרך העולם שהירא מתרחק ואינו משתדל בשום דביקות, לכך הוזהיר לומר שיראת ה' תהיה משותפת עם האהבה, וישתדל בדביקות השם יתברך הבא מתוך אהבה, כמו שאמר [דברים יא, כב] 'לאהבה את ה' ולדבקה בו'. ועוד יש הבדל עצמי שהעובד מיראה אין לו שום הנאה מעצם המעשה של שום מצוה, כי כל ישעו וחפצו הוא לשישיג המבוקש דהיינו ההצלחה וההגנה מן העונש, או לכדי שיושפע עליו השפע האלהי מטוב הצלחת העולם הזה.

ההבדל שבין נהנה מיגיע כפיו לירא השם

דבר זה מבואר ממה שמצינו למה שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות ה.] גדול הנהנה מיגיע כפיו, יותר מירא שמים, דאלו בירא שמים נאמר [תהלים קיב, א] 'אשרי איש ירא את ה'', ואילו כאן נאמר [קמ"ב, ג] 'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך', אשריך בעולם הזה, וטוב לך בעולם הבא'.

ויש לדקדק במאמר זה מה ענין הירא את דבר ה', להנהנה מיגיע כפיו, מה דמיון ויחס יש ביניהם שיאמר זה טוב מזה, כמו שאין מקום לומר שמאכל זה ערב מקול ניגון זה, ועוד מזה זה שאמר נהנה מיגיע כפיו, וכי היגיעה בעצמה היא הנאה לאדם, זה דבר נמנע שאין לך פועל שתהיה היגיעה עצמה הנאות, כי אם הדבר הנמשך מן היגיעה כי יבא על שכרו זהו הנאות, אך היגיעה עצמה אין בה שום צד הנאה, גם הכתוב האומר 'יגיע כפיך כי תאכל' היה לו לומר 'מיגיע כפיך כי תאכל' להורות על הנמשך מיגיעת כפיו, כי על היגיעה עצמה לא יצדק לשון אכילה או הנאה כאמור, ועוד למה הוצרך לשנות לשון המקרא 'מאכילה' ל'הנאה', ועוד שאצל הירא התחיל ב'אשרי' והקדים השכר למעשה, ובי'נהנה מיגיעת כפיו' הקדים המעשה לשכר שנאמר 'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וכו', ועוד הרי נאמר [תהלים קמ"ב, ד] 'נהנה כי כן יבורך גבר ירא ה'', אם כן כל היעודים שיעד להנהנה מיגיעת כפיו, חזר ונתן הכל להירא את דבר ה', ואם כן במה כחו גדול של 'הנהנה' מן 'הירא'.

נהנה מיגיעת כפיו – עובד את השם מאהבה

ומה שלבי ידמה לומר ש'הנהנה מיגיעת כפיו' הוא רמז להעובד את ה' מאהבה, כי איש אשר אלה לו, הוא הנהנה מעצם יגיעת המעשה בהיות שאינו עושה מחמת קבול שכר כפועל אשר שכרו יקוה, אם כן אין לו תכלית אחר ושום הנאה זולת עצם יגיעת המעשה, בזה לבד הוא נהנה ושמח בעשותו המצות ביגיעת כפיו, כסוכה ולולב ותפילין וזולתם מן המצות הצריכות יגיעת בשר הרבה, אפילו אותן המצוה הוא עושה בשמחה והוא נהנה מעצם היגיעה כאמור,

ובזה אמרו רבותינו ז"ל [עין בראשית רבה ח, ז] שהצדיקים דומין כאילו נעשו שותפין להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כי במעשה בראשית נאמר [תהלים קד, לא] 'ישמח ה' במעשיו', כי המעשה מצד עצמו היא שמחתו יתברך, בהיות שאין הקדוש ברוך הוא מצפה לקבל תועלת מבריאת עולמו, כי עד לא עשה ארץ וחוצות היתה מציאתו יתברך, והיה מספיק בעצמו ואין לו צורך בשום נמצא, לכך אמר בעל מאמר זה ש'הנהנה מיגיעת כפיו' דהיינו העובד מאהבה, גדול מהעובד מיראה, לכך לא הזכיר 'אכילה' שהכוונה על הנאת המחשבה כאמור.

ירא השם – עובד את השם מיראה

ולפי שהעובד מיראה, תכלית כוונתו שיהיה מאושר בארץ וינצל מן העונש בעולם הזה, אם כן האושר ההוא קדם אצלו במחשבה אל הפעולה, כי סוף המעשה תפילת המחשבה, על כן אמר 'אשרי איש ירא ה'', הקדים השכר למעשה, כי כך הוא קודם אצלו במחשבה. אמנם, העובד מאהבה אין מגמת פניו כי אם לעצם היגיעה, ואין השכר קודם אצלו במחשבה, על כן התחיל במעשה שלו, לומר 'יגיע כפיך כי תאכל', אמנם הזכיר השכר לסוף, בהיות שסוף הכבוד לבא על כל פנים אף אם לא יכווין אליו, מכל מקום אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכרו, ונתנו לו משלם.

ירא השם – מאושר רק בעולם הזה

ומטעם זה אמר אצל ה'ירא' 'אשרי איש' וגו', להורות כי הוא מאושר בעולם הזה לבד, כי אותו הוא מבקש. אמנם ב'עובד מאהבה' אמר 'אשריך וטוב לך בעולם הזה ובעולם הבא', כי הוא האוהב יזכה לדביקות השכינה כאמור, ואותו דביקות לא יסור ממנו בזה ובבא והרי הוא נצחי, לכך נאמר [תהלים לג, יח] 'עין ה' אל יראיו', ולהלן נאמר [תהלים לד, טז] 'עיני ה' אל צדיקים', וזה כי הצדיק הוא ה'עובד מאהבה' ואינו מצפה לתשלום גמול, והרי הוא כעושה צדקה כביכול, כדבר אומרו [דברים לג, כא] 'צדקת ה' עשה וגו', לכך נאמר 'עיני ה' אל צדיקים', דהיינו 'שני עינות', כי עיני השגחתו יתברך פקוחות עליו בעולם הזה ובעולם הבא, אמנם אצל ה'יראה' נאמר 'עין ה' אל יראיו', עין אחת דהיינו בעולם הזה כאמור.

ביאור המזמור – עובד את השם מאהבה

ובזה יבא ביאור המזמור על נכון, שאמר 'אשרי איש ירא ה' ההולך בדרכיו, יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך', הרי שהזכיר בדרך כלל שהירא את דבר ה' 'אושר בארץ, והנהנה יאושר וטוב לו, ויען כי לא פירש בפרטות מהו האושר הניתן להירא את דבר ה', או להנהנה מציגעת כפיו, והיכן טיבותא של זה, על כן חזר לבאר בפרטות על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, מתחילה אמר כנגד ה'ירא' שהזכיר ראשונה במזמור, 'אשתך כגפן פוריה, בניך כשתילי זתים', והוא מדבר בשכר הניתן בעולם הזה ליראי ה', לשיהיה ניצול מעונש אשתו או בניו אשר הוא ירא ממנו, כי אותו הוא מבקש, לכך סתם ואמר 'הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', שאינו מאושר כי אם בעולם הזה, ורוב ההצלחות שאדם מבקש הוא בעבור אשתו ובניו התלויים בו, וחזר לבאר אחרון אחרון, ששכר ה'נהנה מציגעת כפיו' דהיינו העובד מאהבה, ייעד לו שכר העולם הזה והעולם הבא כאחד, אשר עליהם אמר 'אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא',

כנגד שכר העולם הבא אמר 'יברכך ה' מציון', כי השכר הרוחני מקורו מציון של מעלה, על דרך המדרש האומר [ויקרא רבה כד, ד] 'כל פעולות ונחמות טובות שהקדוש ברוך הוא נותן לצדיקים כולם מציון וכו', ומסיק שם במדרש 'טל וחיים מציון, שנאמר [תהלים קלג, ג] כטל חרמון שיורד על הררי ציון, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם', הרי בהדיא מבואר שהטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו המתים הוא מציון, והם החיים הנצחיים, כמו שאמר 'חיים עד העולם', זהו שאמר 'יברכך ה' מציון',

ואחר כך חזר לבאר שמא תאמר שלא יזכה בעולם הזה מה שהירא זוכה אליו, ואין לו כי אם השכר שבעולם הבא, על כן אמר 'וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך, וראה בנים לבניך שלום על ישראל', יאמר שגם מזה העולם אל יניח ויזכה לשתי שלחנות, ויראה בעולם הזה בטוב ירושלים כל ימי חייו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויראה בהצלחות הבנים כמו בירא, ויהיה שלום בכל גבולו ויסיר ממנו המונעים, עד אשר לא יחסר לו דבר לא בעולם הזה ולא בעולם הבא,

גדול מצוה ועושה – בשלש בחינות

אם כן להנחה זו נאמר שהבלתי מצווה העובד בוודאי מאהבה גדול מהמצווה, שיכול להיות לפעמים שיעבוד מיראה בהיותו מעותד לשכר ועונש מצד היותו מצווה,

מצוה – חייב להיות מזורז כי יצרו תוקפו

אך אמנם יש פנים לאידך גיסא, שהמצווה גדול מן הבלתי מצווה, מצד שלש בחינות, הבחינה הראשונה היא, שכל המצוה בדבר צריך להיות יותר מזורז בדבר מן הבלתי מצווה, בהיות שייצרו של אדם תוקפו ביותר בדבר המצווה, על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל [סוכה נב]. שהיצר הרע מניח את האומות ומתגרה בישראל דווקא, ובתלמידי חכמים יותר מכול, וכן אמרו רבותינו ז"ל שבעונש המרבה בנדרים שמגרה היצר הרע על עצמו, כמבואר בחיבורינו עיר גיבורים [פרשת ויש], שאין היצר הרע מגרה באדם כי אם בדבר הנדור, ובדבר שהוא מצווה עליו, וזה אין צריך לפנים, ואם כן לפום צערא אגרא כי הוא צריך להיות מזורז ביותר נגד יצרו כשהוא מצווה בדבר,

מצוה – צריך לעשות תכף ומיד

הבחינה השנייה היא שהמצווה בדבר צריך לעשותו תכף ומיד כשיבא לידו ולא יאחר לדחות המעשה מיום ליום, אמנם הבלתי מצווה יש בידו לעשותו כל אימת שירצה, ובסיבה זו יבא לידי ביטול המעשה מצד הדחיות, ועל זה הדרך אמרו רבותינו ז"ל על הפסוק [דברים ג, יא] 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם, ורצו בזה שמצד שאנכי מצוך', דהיינו שאתה מצווה לעשותם נמשך הדבר שהיום לעשותם ולא למחר לעשותם, רצו לומר שאם תבא איזו מצוה לידך צריך אתה לעשותה תכף ומיד היום ולא לדחותה ליום המחרת, כמו שנאמר [משלי כו, א] 'אל תתהלל ביום מחר, כי לא תדע מה יולד יום'. הזכיר בפסוק זה לשון 'הילול', כי כבר נאמר [ירמיה ט, כג] 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו', ואותו הילול אל יתהלל בו לומר ליצר הטוב לך ושוב, ומחר אעשה כדבר המלך ה' צבאות, כי לא תדע מה יולד יום יום, ויש לחוש שיבא לידי ביטול המעשה,

וזהו ממש כוונת רבותינו ז"ל [סנהדרין לה]. שלכך נברא האדם בערב שבת, כדי שיכנס למצות מיד, כי כבר מרגלא בפומיה דאינשי, לומר שהעולם הזה נקרא ערב שבת בערך העולם הבא שנקרא 'יום שכולו שבת', כמו שאמרו [עבודה זרה ג]. 'מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת', ולכך נברא האדם בערב שבת, ויום המחרת היה מיד יום השבת כדי שיהיה האדם מספוק בכל יום ויום שמא יום המחרת הוא אצלו הכניסה ליום שכולו שבת, דהיינו לעולם הבא, ואף בימי בחורתו אינו בטוח בזה, כי מיום הולדו נמשך ספק זה על כל ימי חלדו, כי מטעם זה נברא האדם בערב שבת, להורות שאפילו ביום הולדו אינו בטוח שלא יהיה יום המחרת יום שכולו שבת, ועל דרך [שבת קנג]. 'שוב יום אחד לפני מיתתך'.

ונמשך מחשבה זו שיכנס למצוה מיד, רצה לומר שכל מצוה שיבא לידו יעשנה מיד חיש קל מהרה, ולא ידחה אותה ליום המחרת, כי לא ידע מה יולד יום, זהו שאמר כדי שיכנס למצוה מיד.

מצוה – הציווי הוא לדורות

הבחינה השלישית היא, שהדבר המצווה נמשך הציווי לדורי דורות, כי הבן הוא ירך אביו, וכשהאב מצווה הרי גם הבנים מצווים ועומדים, כמו שמצינו שמצד שאבותינו קבלו שבועת התורה לנו ולבנינו עד עולם, הרי גם אנחנו מצווים ועומדים עד עולם, אף על פי שרבותינו ז"ל אמרו דרך דרש [שבת קמו], 'שכל הנשמות עמדו על הר סיני, מכל מקום נוכל לומר שבלאו הכי יש כח ביד האב לקבל עליו הציווי גם על הבנים, כי הבנים הם חלק מגופו, מה שאין כן בעושה דבר שאינו מצווה בו, אין הדבר נמשך לדורות, כי גם האב אינו מוכרח לעשותו, ונמשך מזה תועלת השכר,

כי כמו שקבלת הציווי של האב נמשך גם לבנים כמו כן השכר המיועד לאב נמשך גם לבנים, כמו שאמר [שמות כו] 'ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצותי', רצה לומר דווקא השומרים הדבר שהם מצווים עליו. וראייה מאברהם אף על פי שקיים כל התורה ואפילו עירוב תבשילין, מכל מקום לא מצינו שיעד הקדוש ברוך הוא שום שכר טוב לבניו אחריו, כי אם משני מצוות שהיה מצווה עליהם, דהיינו במילה ובעקדת יצחק, כי במילה נאמר [בראשית לה, יא] 'ומלכים מחלצין יצאו', ובעקידה נאמר [בראשית כב, יז] 'וירש זרעך את שער אויביו', ואם כן הבלתי מצווה אין שכרו גדול כל כך שייספיק לו להניח יתרו לעולליו.

צו – ציווי

וזהו שאמרו רבותינו ז"ל 'אין צו אלא זירוז מיד ולדורות', רצה לומר שתועלת הציווי הוא בשלשה ענינים אלו כי בשלשתן ניכר שגדול המצווה ועושה, א. שצריך זירוז ביותר כנגד היצר הרע הלוחם כנגדו, כמבואר בבחינה ראשונה, וזה שמצינו לרבותינו ז"ל שאמרו 'אין צו אלא זירוז', והביאו ראייה מפסוק [דברים ג, כח] 'וצו את יהושע וחזקוהו ואמצוהו', דהיינו לזרוז על מלחמת שבעה אומות, אף זירוז דהכא הוא כנגד שבעה כוחות של היצר הרע הלוחם עם אדם תמיד ומתגרה בדבר שהאדם מצווה עליו דוקא, על דרך שאמרו רבותינו ז"ל [סנהדרין עה]. 'שמים שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה', ב. שהדבר המצווה צריך לעשותו מיד ותקף, זהו שאמר 'זרוז מיד', ג. שהתועלת נמשך לדורות, זהו שאמר 'ולדורות'.

ביאור המדרש – גדול המצווה או גדול שאינו מצווה

ואחר הצעה זו שהנחנו, שיש פנים לכאן ולכאן אם המצווה גדול או הבלתי מצווה. להנחה זו יתבאר לנו בדרך נפלא, המאמר האומר 'משל למלך שהיה לו שני מגיסים וכו', ונאמר המשל על קרבן נח וישראל, כי זהו בעצם ההבדל שבין קרבן נח לקרבן ישראל, כי נח לא נצטווה על הקרבת שום קרבן, וישראל היו מצווים ועושים, כמו שנאמר 'צו את בני ישראל וגו', תשמרו להקריב לי וגו', ואם כן אין אנו יודעין איזו ערב לו יותר,

אם קרבנו של נח לומר שבלתי מצווה ועושה גדול כהנחה ראשונה, או קרבן של ישראל גדול, ונאמר כי גדול המצווה ועושה כהנחה שניה, כי מצד הציווי שצוה לשני עדיין לא נודע הדבר, כי יש לומר אדרבה הבלתי מצווה גדול, אלא ממה שנאמר 'צו את אהרן לאמר זאת תורת העולה היא העולה', הרי שהכפיל לשון 'צו' ואמר 'היא העולה', שהיא אך למותר, אלא שרצה לומר 'היא העולה' במעלה וביתר שאת על כל הקרבנות שהקריב נח והבל, לפי שעכשיו ישראל מצווין ועושים, ואם כן גדול המצווה ועושה וכו'.

צו – הוכחה שגדול המצווה

זהו שפירש רש"י 'זירוז מיד ולדורות', כי בשלש אלה ניכר שגדול המצווה ועושה, ויהיה אומרו 'זאת תורת העולה' בה"א הידועה, דוגמת אומרו 'עשה לי כתבשיל הזה', דהיינו התבשיל המיוחד במעלה, לכך לא אמר כתבשיל זה, וק"ל.

הכלל העולה שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, שנאמר [מלאכי ג, ז] 'זערה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם', כימות משה, כי בימיו היו ישראל מצווין ועושים, אמנם אומרו דבר אחר 'כימי עולם כימי נח והבל', חולק על הפירוש הראשון, ואומר שהבלתי המצווה גדול מן המצווה, לפיכך קרבנו של נח גדול כהנחה ראשונה שהנחנו,

המשך בעמוד הבא

לא היו עובדי אלילים – ראייה שלא היה מצוה

ומה נפלא לפירושינו מה שאמר במדרש 'כימי נח והבל שלא היו אלילים בעולם', ובוזה נתן טעם לשבח להנחתו שסובר שהבלתי מצווה גדול מן המצווה, והוא שאמר שלא היו אלילים בעולם אם כן בוודאי לא צוה הקדוש ברוך הוא את נח והבל על דבר שום עולה וזבח, כי אף בזמן משה לא היה הקדוש ברוך הוא מצוה את ישראל על דבר עולה וזבח וזולת לכדי לעקור עבודת אלילים מקרבם, וכן מצינו בהדיא בספר המורה להרמב"ם שהקרבנות אין להם טעם תועלת מצד עצמם כלל ועיקר, הכוונה היתה לפי שבמים ההם היו כל האומות עובדים לאלילים בהקרבנות קרבנות, ואם היה הקדוש ברוך הוא מונע את ישראל מעבודת הקרבנות לגמרי, היה הדבר קשה להם לפרוש מן הדבר שהורגלו בו, ולא היו שומעין אליו בזה, על כן אל חי צוה שישארו בעבודה זו כמנהגם, אך שלא יזבחו וזבחייהם עוד לשעירים, בלתי לה' לבדו, כמו שנאמר [ויקרא י"ז, א] 'ולא יזבחו עוד זבחייהם לשעירים וגו', והביאום לה' וגו', כל זה תורף דברי הרב בחלק ג' מספר המורה, וכבר הכו על סברת קדקדו רבים וסתרו טעמו, מצד קרבנות של נח והבל שלא היו עדיין אלילים בעולם, כל זה תמצא מבואר בעקידה פרשת ויקרא.

האמנם ממדרש זה שאנו בביאורו, נראה לחזק ידי הרב כי כפי הנראה שאין לסתור דעתו מקרבן של נח והבל, מאחר שלא היו מצווים ועושים אם כן אין סתירה לדבריו, שיוכל להיות שמעצמו חשבו שיש בעבודה זו צד שירות ועבודת, כמו שחשבו שאר העובדים, כי אם היה הקדוש ברוך הוא מצוה לנח והבל על דבר עולה וזבח, היה מקום לדברי החולקים לסתור דברי הרב, אבל מאחר שלא היו מצווים ועושים, אם כן אין מקום לסתירתם, וקל להבין.

ומה שאמר במדרש שלא היו עדיין אלילים בעולם, בזה הביא מופת חותך שלא נצטווה נח על ככה, כי מאחר שלא היו אלילים בעולם אם כן אין צורך לצוותם על דבר עולה וזבח, ובוודאי מעצמם עשו מה שעשו, ואם כן בוודאי לא היו מצווים, ואף על פי כן היו עושים, ואם כן בוודאי קרבנו של נח והבל גדול משל ישראל שהיו מצווים כדי לעקור עבודת אלילים כדעת המורה,

ראיה לשיטת הרמב"ם – בטעם הקורבנות

וראייה עצומה לדברי המורה ממה שאמרו רבותינו ז"ל [שמות רבה ט"ז, ב] 'אצל קרבן הפסח 'משכו וקחו לכם צאן, משכו ידיכם מעבודה זרה', רצו בזה 'משכו ידיכם מן עבודת אלילים' שהקרבנות להם עד עתה, וקחו לכם צאן לעבודת השם יתברך, וזה הוראה שבעצם היום ההוא ישראל מצווים ועושים כדי לעקוד עבודת אלילים מקרבם, ואם כן פרשת צו שקורין בשבת הגדול עצמו, וענין ההפטרה שקורין בשבת הגדול דהיינו [מלאכי ג, ד] 'וערבה לה' וגו', שלש אלה יתנו עידיהן ויצדקו ההנחה הראשונה שהנחנו, שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה בהסכמת התלמוד.

טעם פרשת צו – שבת הגדול

וזהו תואר 'גדול צו', דהיינו תואר השבת ותואר הפרשה, כי ענין הפרשה כבר אמרנו שיש בפרשה זו הוראה על מה שאמרו רבותינו ז"ל 'גדול המצווה ועושה וכו', על דרך המדרש של שני מגיפין שהזכרנו, ועל דרך 'אין צו אלא זרוז מיד ולדורות', וענין ההפטרה גם כן מבואר במדרש זה, 'וערבה לה' וגו', כימי עולם, כימי משה כי בימיו היו ישראל מצווים ועושים כאמור, וענין שבת הגדול שנקרא גדול על שם שבו נכנסו ישראל למצות, כמו שכתבנו למעלה בשם אבן הירחי,

ומצוה זו היתה ענין לקיחת הצאן שהיה בעשור לחודש ביום השבת, כי פסח שיצאו בו ישראל היה ביום חמישי, וענין לקיחת הצאן הוא הוראה גם כן על מה שאמרו רבותינו ז"ל 'גדול המצוות ועושה וכו', כי מאחר שהיתה הכוונה לעקור האלילים מקרבם, אם כן היו מצווים ועושים, ושלש אלו 'זרוז מיד ולדורות' המורים על מעלת תהילת הדבר המצווה, כולו נרמז בטלה זה שלקחו בשבת הגדול.

זירוז – מיד – ולדורות

א. הזירוז – זהו שאמר [שמות יב, יא] 'וככה תאכלו אותו, מתניכם חגורים', ואמר אבי יוסי הגלילי, מכאן להולכי דרכים שיהיו מזורזים [מכילתא בא, ז], ובסמוך [מאמר כז] יתבאר שזירוז זה זירוז רוחני, שיהא מזורז לשום פעמיו לדרך העולם הבא, ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע, עיין לקמן.

ב. מיד – היינו שנאמר [שמות לד, כה] 'לא תשחט על חמין דם זבחי, ולא ילין חלב חגי עד בוקר', שהוא רמז נפלא שאם תבא איזה מצוה לידך, אל תחמיצנה, ולא תלין אצלך עד בוקר, על דרך 'היום לעשותם ולא למחר לעשותם', ובדרך שיתבאר לקמן [מאמר קה עיי שם].

ג. לדורות – היינו שנאמר בפרשת הפסח [שמות יב, יד] 'לדורותיכם חקת עולם', ואחר שהונח שפרשה זו כוללת כל הענינים האלו העומדים ברומז של עולם, והם תחילת המחשבה במעשה בראשית, כי בראש מעשה כל מצוה צריך האדם לזכירת הענינים האלו, על כן אמר רבי יצחק 'לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל עליה וכו', המושך בעמוד הבא

כי במצות החודש הזה לכם דהיינו חידוש הלבנה, נרמזו כל השלשה זכירות שנרמזו בשלשה פרשיות אלו, צו, מצורע, אחרי מות, ודבר זה יתבאר כולו כאחד אחר זכירת שלשה פרשיות אלו בסמוך [במאמר לו עיין שם], ובוה נשלם מה שרצינו להוסיף ביאור בתואר השבת, והפרשה, וההפטרה, מסכים לתוארי שאר הפרשיות השייכים לשבת זה, דהיינו מצורע, ואחרי מות, והראשון הנה בא.

ובכן נראה עתה לבאר תואר פרשת מצורע לתואר גדול:

לפרשת מצורע

שלא ישחית האדם את עצמותו

כבר אמרנו למעלה שהזכירה השנייה הצריכה להיות נגד עיני כל משכיל, הלא הוא לשיהיו עיניו פקוחות תמיד על הדבר העצמי שבו, שלא ישחית מקורו ויסודו, כי בהשחתת האילן יפסדו גם הענפים, ועצמותו של אדם היא הנפש המושכלת, שקראוה חכמים ראשונים 'הנפש המדברת', וכמו שנאמר [בראשית ב, ז] 'ויהי האדם לנפש חיה', ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', כי מצד הלשון והדיבור ניכר יתרון האדם, כי הלשון היא קולמוס הלב, ושלוחו יצא לחוץ ידבר, והלב הוא מקור נשמת חיים, כמו שנאמר [משלי ה, כג] 'מכל משמר נצור לבך, כי ממנו תוצאות חיים', וכן נאמר אצל הלשון [תהלים לה, יד] 'נצור לשונך מרע וגו', ומאחר שלא מצינו אזהרה מיוחדת כי אם על שני ראשי אברים אילו, אם כן זה הוראה גמורה ששנים אלו הם יסוד האדם ועצמותו, לפיכך הם צריכים שמירה ביותר, כמו המלך עם אנשי החיל אשר הוא הולך בקרבם, צריך יותר שמירה מיתר דלת העם, כי בקיום היסוד יתקיימו כל הנמצאים התלוין בו, ובהפסדו יפסד הכל,

ועצם לא תשברו בו – את עצמותו של האדם

בסוד אמרו [שמות יב, מו] 'זעצם לא תשברו בו', שלא ישבר ויפסיד הדבר העצמי שבו, והיינו הלשון כאמור, נמצא אתה אומר שהחוטא בלשונו גדול עונו מנשוא, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [ערכין טו:] 'לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש ראשי עבירות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שבכולם נאמר 'גדול' לשון יחיד, וכאן נאמר [תהלים יב, ה] 'לשון מדברת גדולות' לשון רבים, לפי שחטא זה אינו חטא פרטי כשאר עבירות, אלא כללי כולל הפסד כל עצמותו של האדם, כמו שהרחבנו הסיפור מזה קצת למעלה [מאמר לא, עיין שם], וזהו תואר 'גדול מצורע', כי מצורע היינו המוציא רע, כי כל הפרשה מיוסדת על יסוד זה שהצרעת בא על לשון הרע, וזהו 'גדול מצורע' רצו לומר חטא זה גדול מכל העבירות, כי הוא מגדיל עונות כנגד כולם מצד היותו חטא כללי ולא פרטי, והוא השחתת היסוד והמקור, ומשחית נפשו הוא יעשנה שלא די שלא יקנה בלשונו החיים הנצחיים, אלא שהוא גורם לעצמו רעה ואבדון נצחי,

[ואם אתה חפץ לידע גדול מעלת רוממות הלשון, וגודל ההיזק הנמשך מהבלתי נזהר בו, צאי לך בחיבורי בעקבי המאמרים הרשומים במספרם כמשפטם, בגיליון בהג השבועות, במאמר קלא, קלב, קלג, קלד, קלה, קלו, קלז, יתבאר בעזרת השם באר היטב מעלת הלשון, ושאר האיברים, ויבוא שם משל נכבד ומפואר על מעלת הלשון, וכמה מאמרים המורים על ענין זה. ועוד עלי לך אל חלק במדבר בסודות המילה ובערלת הפה, תמצא במאמר תנח, תנה, תנו].

ענין הכרות הרוכל שהיה מכריז בעיירות הסמוכות לציפורי [ויקרא רבה טו, ב]. 'מאן בעי למזבן סם חיים וכו', והביא להם מקרא [תהלים לה, יד] 'נצור לשונך מרע וכו' ושם תמצא מבואר, שהיה מחזר בעיירות שהיו בהם בעלי לשון הרע העושין מעשה פטיט כצפרים עפות אלו, כמו שפירש רש"י אצל המצורע שטהרתו צפרים, יבא דבר המצפץ בקול ויכפר על פטופטי דברים וכו', והוא שאמר שהיו סמוכות לציפורי וכו', לפיכך היה מזהירים על חטא הלשון. ושם מבואר גם כן הכרות רבי אלכסנדר במסכה עבודה זרה [טו:], וכמה שינויים שמצינו בשני הכרות אילו, וזה הוראה שלימה על קניית החיים הנצחיים בלשון.

גם סוד 'ה' זאת תורת' שנוכרו בפרשת מצורע כנגד חמשה מיני דיבור, וכנגד חמשה חומשי תורה, וכנגד שלשה 'ה'א' שבמסורת, לשכנו תדרשו ובאת שמה ותמצא כל העניין מבואר.

עוד פקח עיניך וראה, ותמלא כל החזיון הזה מבואר במאמר רל"ט בחתימת שער התשובה, במאמר תנורו של עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא וכו', רצה לומר שהמשילו חטא לשון לנחש זה, שהמתחיל לדבר לשון הרע בבוא הכל, והקיפו הוא מלשון 'מקיפין' בבעות, ורצה לומר שהקיפו והמשילו דברים רצה לומר חטא הדבור כעכנא זו היינו כנחש הקדמוני כאמור, ושם מבוארין הראיות שראה רבי אליעזר להביא מאמת המים, ומחרוב, ומכותלי בית המדרש, ומן השמים וכו'. שראה להביא ראייה מן עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים שיש לכולם תקנה, ולמה יגרע חטא הלשון לבלתי היות לו תקנה, כמאמרו של רבי אבא בר חנינא שאמר במסכה ערכין [טו:] סיפר אין לו תקנה וכו'.

ושם מבוארים כל המאמרים ההם בהמשך פרשה זו, וענין טהרתו של מצורע שתי צפרים, ועץ ארו ואזוב, ושחיטת אחת, ושילוח חפשי הציפור השני, וכל הענין כולו יתבאר בעזרת האל יתברך במאמר רלט עיין שם.

סיבת גאולת ישראל – לא היו בעלי לשון הרע

אך מה שראיתי להסמיך זכירת ענין זה לשבת הגדול כשחל בפרשת מצורע, כי בתואר שני תיבות אילו מבואר שגדול עונש המוציא רע, שמגדיל עונות כנגד שלשתן,

וכשנגאלו ישראל ממצרים אמרו רבותינו ז"ל במדרש [ויקרא רבה לב, ה] בזכות ארבע דברים נגאלו אבותינו ממצרים וכו' ואחד מהם בזכות שלא היו בהם לשון הרע וכו', ובזמן שהיו בהם דלטורין היו מוכים ומעונים בכור הנסיון והשעבוד, כמו שפירש רש"י על פסוק [שמות ב, יד] 'אכן נודע הדבר', לפיכך קורין לפעמים פרשת מצורע בשבת הגדול שבו מפרסמים סדר הגאולה והסיבות המקרבים אותה, ומכללם בזמן שישראל נזהרים בחטא הלשון,

המשך בעמוד הבא

כמו שנאמר [תהלים קמ, יב] 'איש לשון בל יכון בארץ', וכן מצינו במרגלים שלא זכו לכנוס לארץ בעבור חטא הלשון, שהוציאו דבה על העצים ועל האבנים, ואם כן שמירת הלשון הוא סיבת הגאולה, ודבר זה נרמז ב'טלה' זה שהיה מקחו בעשור לחודש, שהיה ביום השבת שלפני הפסח, על דרך מדרש רבותינו ז"ל [ויקרא רבה ד, י] 'למה נמשלו ישראל לשה, מזה השה כשהוא לוקה באחד מאבריו כולם מרגישיין, אף ישראל בזמן שאחד מהם חוטא כולם מרגישיין, שכן מצינו שעכן לבדו חטא, וכתוב [יהושע ז, יא] 'חטא ישראל וגו', וזה רמז לאבר מיוחד דהיינו הלשון, בזמן שהוא לבדו חוטא כל הגוף מרגיש, כי הוא השחתת הדבר העצמי כאמור, לפיכך באו לכפרת חטא זה המעשים הפרטיים הנעשים בטלה זה, כמו בבית אחד יאכל, ושלא לחלקו לשתי חבורות, ועצם לא תשברו בו, כי הלשון גורם להפריד בין אחים כמו שאמרו רבותינו ז"ל [עין רש"י ויקרא יג, מו] אצל המצורע, שלכך נאמר אצלו 'בדד מושבו', כי הוא הבדיל בין איש לחבירו על כן מידה כנגד מידה בדד מושבו, ונמצא שהלשון גורם פירוד הלבבות לבלתי היות 'שה פזורה ישראל באגודה אחת'.

מצות הפסח – מרמזות על אחדות ישראל

על כן באו מצות אלו המרמזים על האחדות שיהיה השה שלם בדמותו וצלמו, להורות כי ככה יהיו ישראל אגודים באגודה אחת, ויהיו כאיש אחד בזמן שעצם לא ישברו בו, היינו שלא ישברו הדבר העצמי שבאדם, והיינו הלשון כאמור, וכן נאמר 'ולקחתם אגודת אזוב וגו', והגעתם אל המשקוף ועל שתי המזוזות וכו', רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל במסכת ערכין [טו, א], מאי תקנתיה של מספר לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בדברי תורה, שנאמר [משלי טו, ד] 'מרפא לשון עין חיים', ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, שנאמר [שם] 'וסלף בה שבר ברוח'.

שתי תקנות נרמזו בפרשת מצורע

ומצינו לשני תקנות אלו רמז בפרשת מצורע, א. תקנת תלמיד חכם לעסוק בתורה שנמשלה למים חיים, זהו שנאמר [ויקרא יד, ה] 'ושחט את הציפור האחת אל כלי חרס על מים חיים', רמז למים חיים התורניים. ב. תקנת עם הארץ, שאין תקנה כי אם שבירת לבו, זהו שאמר 'אל כלי חרס', כי כך דינו שאין לכלי חרס תקנה כי אם שביירה. וענין השבירה הוא שישפיל ויכניע עצמו, לכך נאמר 'ועץ ארז ואזוב', וכמו שפירש רש"י שאם הגביה עצמו כארז, יכניע עצמו כאזוב, לכך נאמר גם בקרבן זה 'ולקחתם אגודת אזוב', וזהו בעצם תקנת העם הארץ שישפיל עצמו כאזוב זה, וזהו תיקון הלשון הגורם כל דברי קטטות הנמשכות מריב לשונות, ואז יהיו ישראל באגודה אחת, לכך נאמר 'אגודת אזוב והגעתם אל המשקוף ועל שתי המזוזות', רמז לתיקון התלמיד חכם שישקוד על דלתות שיערי החכמה והתבונה, כדרך אומרם [משלי ה, לד] 'לשקוד על דלתותי יום יום, לשמור מזוזות פתחי'.

לימוד מהמצרים לחסימת הפה

הנה בעצם יום השבת הזה שנקרא 'שבת הגדול', תגלה ותראה עצם מעלת הלשון שראה הקדוש ברוך הוא באדם לדבר בו בדברי תורה ומצוה ולא בדברי הבאי, וכל שכן שלא ידבר בדברים שהם נגד מציאות השם יתברך, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל [דעת זקנים שמות יב, ג] 'שלכך נקרא שבת הגדול, שנעשה בו נס גדול, וזה שקשרו ישראל הטלה בכרעי המיטה לעיני המצריים ולא אמרו דבר, אם כן עיקר הנס היה שלא אמרו להם דבר, וזה כי לשעבר האמינו בקול טלה שהוא ראש לכל המזלות, והוא רועה כל המציאות, לפיכך 'תועבת מצרים כל רועי צאן', כי אין נכון לעשות מן המנהיג מונהג, או 'תועבת' לשון עבודה זרה, רצה לומר לשון 'אלהות' כלפי העבודה זרה, על דרך שנאמר [מלכים ב, כג, יג] 'תועבת בני עמון', וכשנעשה ענין זה בקשירת הטלה, להורות שהמזל קשר ונכנע לסבה ראשונה יתברך, עשה הקדוש ברוך הוא עוד נס אחר, ויסכל פי דוברי שקר' שלא אמרו להם דבר ולא הוציאו מתוך פיהם דבר שהוא כנגד מציאותו של יוצר הכל, כדי שילמדו ישראל קל וחומר מן המצריים, שאם המצריים שמו מחסום לפיהם שלא לדבר לשון הרע ביוצר הכל, כל שכן ישראל שלא יוציאו מפיהם דבר מוגנה. וזהו שאמר [שמות יא, ז] 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', כי הגוי אף הוא לא יחרץ בלשונו לדבר להם דבר, ובוה רמז הקדוש ברוך הוא לישראל שיהיו נזהרים בחטא הלשון הגדול מכל העונות, לכך נקרא שבת זה 'שבת הגדול' [ויבא ביאור ענין זה עוד בפנים אחרים שניין דין מן דין בסייעתא דשמיא].

לפרשת אחרי מות

פרשת אחרי מות – דביקות בבוא

כבר אמרנו הצלחת האדם ותקות כל מקוה הוא, לשיזכה להתדבק בבואו יתברך, אלא שדבר זה הוא מן הנמנע שיזכה לדביקות זה העולם הזה, מצד החומר הכרוך בו, כי הוא מסך המבדיל בינו לבין אלהיו, אך לעולם הבא הוא זמן תשורת החומר, כי כבר נתמרק ונודרך בכור הבחינה והצירוף, אז יזכה השלם ליהנות מזיו שכינתו יתברך, ולדבקה בו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות יז, א] 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם, ונהנין מזיו השכינה'.

אחרי מות האדם – מגיע לשלימות הדביקות

ודבר זה נרמז בתואר השבת והפרשה, כי תואר השבת הוא 'גדול' ותואר הפרשה 'אחרי מות'

ואם כן צירוף גדול אחרי מות יורה שגדול השכר הבא לאדם אחרי מותו מכל חיי העולם הזה, שאמרו רבותינו ז"ל [אבות ד, יז] 'יפה שעה אחת קורות רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה', ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא'. ודבר זה מסכים לתואר 'גדול' 'צו' ולתואר 'גדול' 'אחרי מות'.

ועל דרך שאמרו רבותינו ז"ל [עירובין כג.] 'היום לעשותם ולא למחר לעשותם', 'היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם', וזה כי העולם הבא הוא גם כן זמן הפעולה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות סד.] 'תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר [תהלים פד, ח] ילכו מחיל אל חיל', וזה יאמר על היגיעה הנפשית בעיון החכמה בהשגת מציאות השם יתברך, כי נפש הצדיק היא היגיעה גם בעולם הבא להשיג מציאותו יתברך ולדבקה בו.

בעולם הזה אין האדם מגיע לשלימות הדביקות

אך הפעולה שבעולם הזה הנפשית ביגיעה בשר, היא גדולה יותר מגיעת הנפש בעולם הבא, כי בעולם הזה הוא מצווה ועושה המצות בפועל כפיו, האמנם בעולם הבא אינו מצווה ועושה, כי נפש השלם בעצמה היא יגיעה מרוב חשקה ותאותה לידבק בזיו העליון, זהו שאמר [דברים ז, יא] 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם', 'ולא למחר', פירוש בעולם הבא אינו מצווה ועושה, לכך אמרו 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה וכו', מצד היותו 'מצווה ועושה' כאמור, וזהו 'גדול צו', היינו שגדול המצווה ועושה כאמור.

האמנם 'היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם', כי בעולם הזה לעולם לא יזכה לאותו דביקות האלהי הבא לו לאחר המות, כמו שאמרו 'יפה קורת רוח שעה אחת בעולם הבא וכו', וזהו סוד 'גדול אחרי מות', שגדול השכר הבא לאדם אחרי מותו מכל חיי העולם הזה, כי שם יזכה לידבק בזיו האור העליון מצד תשות החומר. לכך אמר שלמה [קהלת ה, ב] 'ושבח אני את המתים וגו'.

ביציאת מצרים זכו לשלימות הדביקות, מדוע?

ודבר זה מבואר מגאולת מצרים, שזכו ישראל בעולם הזה להסתכל בזיו הדרת שכינתו יתברך, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [מכילתא שמות טו, ב] 'ראתה שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, שנאמר [שמות טו, ב] 'זה אלי ואנוהו' ו'זה' ממש'. דוגמה אמרו רבותינו ז"ל [תענית לא.] 'שלעתיד יהיו הצדיקים מראין על הקדוש ברוך הוא באצבע', שנאמר [תהלים מח, טו] 'כי זה אלהים אלהינו הוא ינהיגנו עלמות'. נמצא אתה אומר, מה שאמרו על הים 'זה אלי ואנוהו', הוא ממש, דוגמת אומרו 'כי זה אלהים אלהינו וגו', שיאמרו לעתיד בגן עדן. כי כמו שיזכו לעתיד להשגתו יתברך מצד תשות החומר כאמור, כמו כן זכו במצרים ועל הים לשלימות זה, מצד היותם מוכים ומעונים בעבודת פרך עד אשר הותש כח החומר שבהם.

זהו שנאמר [שמות א, יב] 'זכאשר יענו אותן כן ירבה וכן יפרוץ', כי כל עוד שיוסיף לענוש ולסגוף ולמעט כח החומר, כן ירבה ויפרוץ הכח השכלי, עד אשר היה כח שכלם זך ונקי מחלודת החומר, והיה אפשרי להם להשיג לפי שעה אותו השלימות האפשרי לבא אחרי המות.

בעינו החומר – מגיע האדם לשלימות הדביקות

ומטעם זה קורין לפעמים בשבת הגדול 'פרשת אחרי מות', כי בפרשה זו מבואר כל הענין ההוא באר היטב, שנאמר [ויקרא טו, א] 'אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו', כי כבר אמרנו שאין האדם זוכה להסתכל בשכינה כי אם מתוך עינו החומר ומיעוטו ותשותו, ובני אהרן הציצו בשכינה מתוך לב גם, ומתוך אכילה ושתייה, כמו שנאמר [שמות כד, יא] 'ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו', ובאותו זמן היו ראויים לשליחות יד, שנאמר [שם] 'ואל אצילי בני ישראל לא שלא ידו', מכלל שהיו ראויין לשליחת יד, אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערבב שמחת התורה, לפיכך המתין להם, זהו שנאמר 'בקרבנתם לפני ה' וימותו', היינו שבקשו בחייהם אותו התקרבות ודביקות הראוי לאדם לבא אחרי מותו, לפיכך 'וימתו', וזכו לאחר מותם לאותה ההשגה מצד מיעוט החומר וסילוקו. לכך נסמכה מיד לזה פרשת 'יום הכפורים', ואמר [ויקרא טו, ג] 'בזאת יבא אהרן אל הקודש', רצה לומר, שלא יבא להסתכל בפני השכינה כי אם ביום ענות אדם נפשו, כי מתוך עינו החומר ומיעוטו יזכה להסתכל בשכינה.

ביום הכיפורים – אפשר להגיע לשלימות הדביקות

זהו סוד סמיכות שני השערים [ויקרא טו, ח] 'גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל', רמז שאין האדם זוכה לדביקות זה ולראיית פני השכינה, כי אם ביום הצום, שהחומר נגש וגם נענה ונתמעטה מציאותו לגמרי, ואז נשאר השכל לבדו ודבק בו יותר, וזהו הגורל אשר לה', אמנם החומר יותש ויחסר, וזהו הגורל אשר 'לעזאזל', וכתב באותו שעיר [שם, כג] 'ונשא השעיר את עונות בני ישראל', כי כך היא המידה בצדיקים שהקדוש ברוך הוא מענישם בעולם הזה על מקצת עונות שבידם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כלל, אך שצדקה עושה עמהם הקדוש ברוך הוא שמענישם בגופם בעולם הזה, כדי שיצאו נקיים בלא חטא לעולם הבא, ושלא תקבל הנשמה שום עונש לעולם הבא. ואם כן החומר לבדו נושא עליו משא העונות, וזהו שאמר 'ונשא השעיר עליו את עונות בני ישראל'. וכן ביום עינו זה החומר נושא עליו כל העונות, כי עינו שלו הוא לכפרת עון והמשכיל יבין.

המשך בעמוד הבא

רמז מקרבן פסח לעינוי החומר

וכל החזיון הלזה נרמז באכילת הפסח שנאמר בו [שמות יב, יא] 'ואכלתם אותו בחפזון', וכתוב 'מתניכם חגורים וגו', וכל זה רמז נפלא לאכילת האדם בעולם הזה, שיאכל כל חולין שלו על טהרת הקודש באופן שיהיה מוכן בכל יום לשום פעמיו לדרך העולם הבא, וימעט באכילת העולם הזה כאורח נטה ללון, כדי שיהיה תאב לאכול בסעודה הנפשית שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים בגן עדן [כמו שיבא ביאור ענין זה בארוכה בסמוך, במאמר נט עיין שם].

פרשת החודש – שלש בחינות

וכל חקות האפיקומן העומד במקום הקרבן פסח, יורה גם כן על הסעודה הצפונה לצדיקים לעולם הבא, [כמו שיתבאר בעזרת השם במאמר קב עיין שם]. וכל זה הוראה על גדול השכר הבא לאדם אחרי המות כאמור, זהו שאמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא 'מהחודש הזה לכם' שהיא מצוה ראשונה בזמן, ובמעלה, מצד היותה כוללת כל שלשה בחינות אילו אשר עליהם באה הוראת שלשה פרשיות אילו, צו, מצורע, אחרי מות.

א. היראה – אמרו רבותינו ז"ל 'גדול המצווה ועושה וכו', כי מצד היותו מצווה ועושה אם כן לעולם לא ישנה את תפקידו, והרי הוא מזורז בעשייה זו, זהו שאמר [שמות יב, ב] 'החודש הזה לכם', יאמר, הסתכל בירח זה שהוא אחד ממשרתי עושי רצונו, מצד היותו מצווה ועושה אינו משנה את תפקידו, כמו שאנו אומרים בנוסח ברכת הלבנה 'ששים ושמונים לעשות רצון קונם, לא ישנו את תפקידם וכו'.

ב. הוראת 'גדול המוציא שם רע זהו שנאמר 'החדש הזה לכם', הסתכל בצורת הלבנה, שמצד שקטרגה בלשונה, שאמרה 'אי אפשר לשני מלכים וכו', מצד זה נתמעטה, על דרך שאמרו רבותינו ז"ל [זימא כג.] 'הנעלבים ואינן עולבין וכו', עליהם נאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וזה כי השמש שמעה גם כן חרפתה ועלבונה מן הלבנה.

ג. הוראת 'גדול אחרי מות', שהצדיקים עתידים להתחדש בעולם הבא, ויזכו לאור באור הנצחי, זהו שאמר 'החודש הזה לכם', כמו שאומרים בברכת הלבנה 'שהם עתידים להתחדש כמותה וכו', כי כמו שהירח אחרי היותה חשוכה משם היא מתגברת לחזור לאורה, ככה האדם אחרי חשכתו והעדר החומר ביום המות, משם הוא זורח באור הניצחי.

סיבת התחלת התורה מבראשית

ומכל הטעמים האלו, היה מן הראוי להתחיל התורה 'מהחודש הזה לכם' כאמור, אלא כדי שלא יאמרו הגוים ליסטים אתם וכו', ובוזה יכחישו כל ההצלחות והשגחות השם יתברך, כי יאמרו לית דין ולית דיין חלילה, ואם מקום להיות האדם מצוה ועושה, כי אם אין מצוה אין מצווה. גם יאמרו שיתרון האדם מן הבהמה אין, ואין לו יתרון לא בעולם הזה ולא בעולם הבא אחר שיהיו כופרים בהשגחתו יתברך מצד שיאמרו 'ליסטים אתם ואין מוחה בידכם', על כן ראתה חכמתו יתברך לפרסם תחילה יכולתו, כי הכל ברצונו המוחלט, ואז יש מקום להניח השלימות האנושי התלוי בזכירת שלשה ענינים אלו שהנחנו, ובוזה נשלם ביאורם בסייעתא דשמיא.

לא עומדים מנגד

תורמים כעת ל'קמחא דפסחא' למשפחות בני תורה עמלי תורה בקדושה וטהרה,
אשר יקבלו תרומה נכבדה בזכותכם, להוצאות החג.

לתרומות כעת [בלחיצה כאן תועברו לאתר נדרים פלוס לתרומה]

כמו כן ניתן לפנות למייל המערכת [לחץ כאן](#)

טעם שבת הגדול ברוב השנים בפרשת צו

הנה מה שמצינו ברוב השנים שחל שבת הגדול בפרשת צו, לפי שאמרו רבותינו ז"ל [תורת כהנים סוף פרשת אמור, ועיין רש"י ריש פרשת צו] 'אין צו אלא זירו מיד ולדורות', ויש מקום לשאול מאי קא משמע לן, פשיטא שמצוה זו נוהגת לדורות, ומה נשתנית מצוה זו מזולתה, אלא ודאי שבא להורות שהזירו יהיה לדורי דורות, כי בכל פעם ופעם שהכהן עוסק בעבודה זו, הוא צריך זירו על כל דיני עבודה זו,

זירו – במקום חסרון כיס

ויש להתבונן למה הוא צריך זירו על כל דיני עבודה זו יותר מבעבודה אחרת, על כן בא רבי שמעון לתרץ קושיא זו, ואמר, ביותר צריך הכתוב לזרו במקום שיש בו חסרון כיס, ועל דרך שמצינו בירושלמי [מסכת תרומות, סוף פרק ח] מעשה ברבי יוחנן דאבד ליה כיסיתיה, ובעון מיניה אורייתא ולא ידע, אמרין ליה וכי מפני דאבדה כיסיתין אבדה דעתך, אמר להו דעתאי בליבא תליא, וליבא בכיסא תליא. אם כן שמעין מהכא שבמקום חסרון כיס, יש חסרון דעת, ואם כן בתורת העולה שכולה לגבוה סלקה ואין לכהן חלק בבשר, ובזמן שהוא עוסק במלאכת ההקרבה הוא מתבטל ממלאכתו, ואם כן יש כאן חסרון כיס, ואם כן יש לחוש גם לחסרון הדעת שתטרף דעתו עליו, ולא יתעסק בעבודה זו כראוי, על כן צריך הוא זירו עליה בכל פעם שתבא לידו.

הלכות פסח – יש בהם חסרון כיס

הנה מכאן יש ראייה לחכמי הדור, שנהגו בכל שנה ושנה לדרוש ברבים בשבת הגדול בהלכות פסח ודינים פשוטים שכבר נתפשנו מנהגם לרבים, והכל יודעים אותם, גם ברוב ידרוש כל הדינים שדרש זה כמה שנים, וכמעט יתמהו על דבריו, לומר שאין בהם צורך כל כך, אלא לפי שברוב דיני הפסח יש חסרון כיס, כמו לקנות כלים חדשים, ולבער כל מיני חמץ, ובפסח הוא במושהו, מלבד כמה הוצאות גדולות המוטלות על כל בר ישראל בחג זה, כקניית יין וחטים וזולתם, ויש לחוש לטירוף הדעה כרבי יוחנן, על כן הם צריכין זירו מידי שנה בשנה. ופעם אחת דרשתי לרבים ביותר צריך הכתוב לזרו במקום שיש בו חסרון כיס.

צו = מקום עם חסרון כיס

'צו' הוא מקום שיש בו חסרון כיס רצוני, לומר ש'צו' הוא 'מקום' רצה לומר בגמטריא 'מקום' אך יש בו 'חסרון כיס', שאם תחסר כמנין 'כיס' מן 'מקום' ישאר 'צו', וזה כי שם 'מקום' יורה על המדרגה, כמו שכתב הרב המורה [חלק א, ב] בשיתוף שם מקום.

ידוע שמותר האדם מן הבהמה הוא בשיפעל שני מיני פעולות, דהיינו פעולות הגוף והנפש, מה שאין כן בבהמות שאין להם שום פעולת נפשיות, והכיס הוא הכולל כל צרכי הגוף ומזונו, ושם 'צו' כולל כל הציוויים שבתורה שהם מזון הנפש, ושניהם בגמטריא 'מקום', דהיינו 'כיס צו' גמטריא 'מקום', וזה יורה על מדרגת האדם להשתמש בשני מיני שימושים לגוף ולנפש. ואם כן פרשת העולה שאין לכהן חלק והנאה בעבודה, נאמר בו לשון 'צו', כי אין בו כי אם הציווי שהרי אין לכיס חלק בעבודה, זהו שאמר 'מקום שיש בו חסרון כיס', וקל להבין. לפיכך הוא צריך גם כן בדיני הפסח זירו, שרובם אין בהם כי אם הציווי כאמור. [ובסמוך במאמר פה, פו, פח, יתבאר חמשה פעמים זאת תורת' שנאמרו בפרשת צו, וחמשה זאת תורת' שנאמר בפרשת מצורע, וחמשה דעות בחטא בני אהרן כנגד חמשה גאולות כמו שיבא ביאורים במקומם, עיין שם].

רוב דיני פסח רמוזים בפרשת צו

איסור חמץ ואכילת מצה – רמוז בפרשת המנחה והשלמים

גם יש טעם נכון ששבת זה חל בפרשה צו, כי בפרשה זו יש סמך לרוב דיני הפסח, כי טעם איסור החמץ ואכילת מצה, נרמז בפרשת המנחה והשלמים שנאסר בהם החמץ, כי היצר הרע הנמשל בשאור שבעיסה, אין לו שום תמורה.

דרך משל, החוטא מביא הבהמה תמורת גופו, בהיות שהחוטא היה ראוי לכל המשפטים האילו הנעשים בגוף הבהמה, אך בחמלת ה' עליו הוא לוקח גוף הבהמה תמורתו, כי להשחית גופו מכל וכל לא חפץ ה', כי יתבטל מציאות האדם לגמרי, אחר שאדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, האמנם היצר הרע שבאדם הנמשל לשאור, אין חפץ לה' בכסילים המביאים תמורתו שאור להקרבה לכפר עליו, שהרי אפשר לבטל מציאותו לגמרי מכל וכל, ואף על פי כן ישאר האדם חיים באיש.

וזהו סוד אומרו 'וכל שאור וכל דבש לא תקטירו' [כמו שיבא ביאורו במאמר צג עיין שם]

חויז מקרבן תודה שהכשיר להקריב על החמץ, כי באותו קרבן יש רמז להזובח יצרו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [סנהדרין מג:] 'זובח תודה יכבדני, זה הכובש יצרו ומתודה עליו וכו', ונמצא כאילו הקריבו בעצמותו. [ותמצא ענין זה מבואר בדרך נכון בחיבורי הנקרא 'אורח לחיים' שחברתי על ראש השנה ויום הכיפורים ופסח, וכל הפרשיות המדברות מענייניהם]

המשך בעמוד הבא

פרשת חטאת – רמזו הגעלת כלים

ובפרשת החטאת נרמז סוד גיעול הכלים, כמו שנאמר [ויקרא ו, כא] 'ואם בכלי נחושת בשלה ומורק ושוטף במים', [כמו שיתבאר במאמר זה].

וכן לפעמים חל שבת הגדול בפרשת 'מצורע' מזה הטעם, כי גם שם נאמר [ויקרא טו, יב] 'וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר, וכל כלי עץ ישטף במים'.

פרשת עולה – רמזו סוד ביעור חמץ

ובפרשת העולה נרמז סוד 'ביעור החמץ' העולה למעלה למעלה כשיתון השאור בתוכו, אז העיסה עולה, ואז דינו בשריפה, בסוד אומרו 'זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה וגו'.

ועוד נרמז בה 'ביטול החמץ', לאמר לבטל ולהוי כעפרא, וכן הוא בביטול השאור הפנימי, לאמר 'נפשי כעפר לכל תהיה וכו', כאברהם שאמר [בראשית יח, כז] 'ואנכי עפר ואפר', זהו שאמר [ויקרא ג, ג] 'והרים את הדשן וגו', כי ה'אפר' היינו 'דשן'.

בגדים אחרים – רמזו לסוד ארבע כוסות, ובגדי ליל הסדר

וסוד הכוסות של פסח, וחילוף הבגדים בליל הסדר, נרמז באומרו [ויקרא ו, ד] 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, ופירש רש"י 'אין זה חובה וכו'. כי בוודאי האדם בעל בחירה, ואין מכריחין אותו על כך לאמר 'לך עבוד אלהים והחלף בגד בוגדים והלבש מחלצות מעיל צדקה', כי אם לימוד דרך ארץ הוא לאדם, שידע ויבין שלא יהיה מלבושו של יום שכולו שבת כמלבושו של חול בעולם הזה, כי לא יתהדר לפני מלך מלכי המלכים בסתם מלבושים אילו כי אם מלבוש צדקה,

כדרך אומרו [איוב כט, יד] 'צדק לבשתי וילבשני, וכתוב [קהלת ט, ח] 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים', שכל זה מדבר במעשים טובים שהם מלבוש הנשמה, על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל [כתובות קיא:]: 'לעתיד צדיקים שיעמדו בלבושיהון וכו', זהו שפירש רש"י 'בגדים שבשל בהם קדירה לרבו, אל ימוזג בהם כוס לרבו', כי העולם הזה הוא זמן פעולה ובישול הקדירה, והעולם הבא הוא זמן הסעודה והאכילה, כמו שאמרו [אבות ג, טז] 'זה כל מתוקן לסעודה', וכמו שאמרו [עבודה זרה ג, ג] 'מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת', זהו שאמר שבאותן בגדי חול שבישל בעולם הזה הקדירה, אל ימוזג כוס לרבו באותו סעודה שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים, ודוד ישא כוס ישועות ויאמר לי נאה לברך [פסחים קיט:], [כמו שיתבאר בסוד ארבע כוסות]

הקטר איברים – רמזו סיפור יציאת מצרים

וסיפור יציאת מצרים כל הלילה וכו', בזה הוא מקטיר עצמו וכל חלבו ודמו לגבוה, נרמז באומרו [ויקרא ו, ב] 'על מוקדה כל הלילה עד הבוקר', לימד על הקטר איברים וכו', ובסוף הפרשה מדבר בשבעה ימי המילואים, כנגד שבעה ימי החג, לפיכך נצטוו הכהנים לאכול בהם מסל המצות.

נמצא כמה מעלות טובות כפולות נרמזו בפרשה זו הראשונה, לכך נאמר בסוף הפרשה [ויקרא ו, י] 'אש תמיד מוקד על המזבח לא תכבה', לומר שאם עשית כל האמור אז תזכה לגאולה אחרונה הנצחית, באופן שאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, כמו שהיה כבה אחר הגאולות הראשונות שהיה אחריהם גלות ושעבוד וכבה אש המזבח, אמנם בגאולה אחרונה יוקד אש תמיד לא יכבה עוד, אמן כן יהי רצון.

זכות העלון

לעילוי נשמת

הגאון הצדיק, קדוש עליון

רבי ישראל אליהו בן רבי אלכסנדר זיסקינד ויינטרוב זי"ע

נתרם על ידי אחד הקוראים, לברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות

רבני וחברי מערכת העלון

מברכים את מנ"י וקוראי העלון,

בברכת

פסח כשר ושמה

ונזכה עוד השנה

לחוג את חג הפסח בבית המקדש

עם משיח צדקנו.

ונזכה ל'אור חדש על ציון תאיר'

בברכת התורה